

Neoficialus vertimas

EUROPOS TARYBA
EUROPOS ŽMOGAUS TEISIŲ TEISMAS
TREČIASIS SKYRIUS

BYLA SIPAVIČIUS PRIEŠ LIETUVĄ

(Pareiškimo Nr. 49093/99)

SPRENDIMAS

STRASBŪRAS

2002 m. vasario 21 d.

Byloje Sipavičius prieš Lietuvą

Europos Žmogaus Teisių Teismas (Trečiasis skyrius), posėdžiaujant kolegijai, sudaryta iš:

pirmininko G. RESS,
teisėjų L. CAFLISCH,
P. KŪRIO,
R. TÜRMEŅ,
J. HEDIGAN,
M. TSATSA–NIKOLOVSKA,
H. S. GREVE

ir skyriaus kanclerio V. BERGER,

po svarstymo uždaramame posėdyje 2002 m. sausio 31 dieną

skelbia šį sprendimą, kuris buvo priimtas tą dieną:

PROCESAS

1. Byla buvo pradėta Lietuvos Respublikos piliečiui Stasiui Sipavičiui („pareiškėjui“) 1999 m. balandžio 6 dieną pateikus pareiškimą (Nr. 49093/99) Teismui prieš Lietuvos Respubliką pagal Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos („Konvencijos“) 34 straipsnį.

2. Pareiškėjui, kuriam buvo suteikta teisinė pagalba, Teisme atstovavo U. Salburg, Vienoje (Austrija) praktikuojantis advokatas. Lietuvos Vyriausybei („Vyriausybei“) atstovavo jos atstovas, teisingumo viceministras G. Švedas.

3. Konkrečiai pareiškėjas teigė, kad jo baudžiamasis procesas pažeidė Konvencijos 6 straipsnį, kadangi tas faktas, kad jo baudžiamasis persekiojimas buvo vykdomas dėl piktnaudžiavimo tarnyba, o pirmosios instancijos teismas perkvalifikavo nusikaltimą į tarnybos pareigų neatlikimą dėl nerūpestingumo, neleido jam tinkamai pasinaudoti gynybos teisėmis.

4. Pareiškimas buvo paskirtas Teismo Trečiajam skyriui (Teismo reglamento 52 straipsnio 1 dalis). Šiame skyriuje, kaip numato Teismo reglamento 26 straipsnio 1 dalis, buvo sudaryta kolegija bylai nagrinėti (Konvencijos 27 straipsnio 1 dalis).

5. 2000 m. lapkričio 28 dienos sprendimu kolegija paskelbė pareiškimą iš dalies priimtinu.

6. Vyriausybė pateikė savo nuomonę dėl bylos esmės, o pareiškėjas nepateikė.

7. 2001 m. lapkričio 1 dieną Teismas pakeitė savo skyrių sudėtį (Reglamento 25 straipsnio 1 dalis). Ši byla buvo paskirta naujai sudarytam Trečiajam skyriui (Reglamento 52 straipsnio 1 dalis).

FAKTAI

I. BYLOS APLINKYBĖS

8. Pareiškėjas yra Lietuvos Respublikos pilietis, gimęs 1950 m., gyvenantis Kaune.

9. Pareiškėjas, policijos komisaras, buvo įtartas bendrininkavimu darant spalvotųjų metalų kontrabandą, kadangi 1994 m. jis neva netyrė tam tikrų kontrabandininkų veiklos. 1995 m. rugpjūčio 18 dieną jis buvo sulaikytas dėl 1992 m. iškeltos baudžiamosios bylos. Byloje, įskaitant pareiškėją, buvo aštuoni kaltinamieji.

10. 1995 m. rugpjūčio 22 dieną jam buvo pareikšti kaltinimai sukčiavimu pagal Baudžiamojo kodekso 274 straipsnį, piktnaudžiavimu tarnyba pagal Kodekso 285 straipsnį ir tarnybiniu suklastojimu pagal Kodekso 289 straipsnį. 1995 m. lapkričio 29 dieną prokuratūra atsisakė paskutiniojo kaltinimo.

11. Nuo 1995 m. gruodžio 1 iki 1996 m. sausio 18 dienos vyko kaltinamųjų susipažinimas su bylos medžiaga. 1996 m. vasario 14 dieną prokuroras patvirtino kaltinamąją išvadą, kurioje pareiškėjas buvo kaltinamas dėl Baudžiamojo kodekso 274 ir 285 straipsniuose numatytų nusikaltimų. 1996 m. vasario 20 dieną byla buvo perduota Vilniaus apygardos teismui.

12. 1996 m. gegužės 17 dieną Vilniaus apygardos teismo teisėjas nutarė, kad tyrimas turi būti papildytas, ir paprašė, kad prokurorai papildytų kaltinimus pagal Baudžiamojo kodekso 274 ir 285 straipsnius. 1996 m. birželio 26 dieną Apeliacinis teismas panaikino šį sprendimą, pripažinęs, kad apygardos teismas galėjo nagrinėti atidavimo teismui klausimą neatlikus papildomo tyrimo. Apeliacinis teismas taip pat nusprendė paleisti pareiškėją už užstatą. Jis buvo paleistas teismo salėje. 1996 m. liepos 9 dieną Apeliacinis teismas persiuntė bylą Vilniaus apygardos teismui.

13. 1996 m. rugsėjo 20 dieną Vilniaus apygardos teismo teisėjas atidavė pareiškėją teismui dėl kaltinimų pagal Baudžiamojo kodekso 274 ir 285 straipsnius.

14. 1998 m. balandžio 24 dienos teisiama jame posėdyje teisėja konstatavo:

„... kaltinimas sukčiavimu gali būti papildytas ..., [o] kaltinimas pagal [Baudžiamojo kodekso] 285 straipsnį gali būti pakeistas pridėnant „savanaudiškas paskatas“ ...“

1998 m. gegužės 11 dienos teisiama jame posėdžio metu teisėja pasakė:

„... kaltinimas pagal 285 straipsnį gali būti papildytas ... nurodomais Policijos įstatymo [konkrečių nuostatų] pažeidimais...“

To posėdžio metu bylą tirianti teisėja informavo šalis, kad 1998 m. gegužės 22 dieną ji skelbs nuosprendį.

15. 1998 m. gegužės 22 dieną Vilniaus apygardos teismas išteisino pareiškėją dėl sukčiavimo punkto pagal Baudžiamojo kodekso 274 straipsnį. Dėl kaltinimo pagal 285 straipsnį teismas nustatė: „kaltinimas piktnaudžiavimu tarnyba yra nepagrįstas... . Tačiau [pareiškėjas], būdamas valstybės pareigūnas, netinkamai vykdė savo funkcijas dėl nerūpestingumo“, kadangi jis neužtikrino tinkamo kontrabandos bylos tyrimo ir kontrolės. Kadangi šis neužtikrinimas prilygo tam tikrų Policijos įstatymo nuostatų pažeidimui, teisėja pripažino pareiškėją kaltu dėl tarnybos pareigų neatlikimo dėl nerūpestingumo pagal Baudžiamojo kodekso 288 straipsnį. Jis buvo nuteistas laisvės atėmimu vieneriems metams ir jam buvo atimta teisė eiti pareigūno pareigas teisės saugos sistemoje. Teisėja pagal amnestijos įstatymą sumažino laisvės atėmimo bausmę trečdaliu ir pripažino, kad pareiškėjas dėl išbūto kardomojo kalinimo (suėmimo) laiko jau atliko bausmę.

16. Pareiškėjas apskundė 1998 m. gegužės 22 dienos nuosprendį, nurodydamas, kad Vilniaus apygardos teismas nuteisė jį už nusikaltimą, kurio neapėmė pradiniai kaltinimai ir nuo kurių jis neturėjo galimybės gintis. Konkrečiai jis pažymėjo, kad teismo nagrinėjimo metu teisėja niekaip nenurodė, kad kaltinimas piktnaudžiavimu tarnyba gali būti pakeistas į kaltinimą tarnybos pareigų neatlikimu dėl nerūpestingumo.

17. 1998 m. rugsėjo 9 dieną Apeliacinis teismas surengė apeliacinį posėdį dėl faktų ir teisės klausimų, kuriame dalyvavo pareiškėjas ir jo gynėjas. Apeliacinės instancijos teismas iš klausė pareiškėjo ir prokuroro pasisakymus. Apeliacinis teismas atmetė pareiškėjo skundą, *inter alia*, tuo pagrindu, kad:

„Teiginys, kad kaltinimų pakeitimas buvo neleidžiamas, yra nepagrįstas. Abu straipsniai [Baudžiamojo kodekso 285 ir 288] baudžia už nusikaltimus valstybės tarnybai. [Pirmosios instancijos] teismas nustatė tik tai, kad [pareiškėjas] netinkamai atliko savo, kaip pareigūno, funkcijas dėl nerūpestingumo, bet nenustatė, kad jis tyčia pasinaudojo savo tarnybine padėtimi priešingai jo tarnybos interesams. [Pradinis] kaltinimas nesirėmė [pareiškėjo padarytais] konkrečių Policijos įstatymų nuostatų pažeidimais. Pagal Baudžiamojo proceso kodekso 279 straipsnio 2 dalies ir 280 straipsnio reikalavimus teismas įspėjo [pareiškėją], kad kaltinimas gali būti papildytas [konkrečių] Policijos įstatymo [nuostatų] pažeidimais. Pasirengti gynybai buvo pasiūlyta pertrauka, bet šalis tokios pertraukos neprašė... . Todėl teiginys, kad [pareiškėjas] negalėjo gintis nuo kaltinimų, yra atmetamas.“

18. Pareiškėjas padavė kasacinį skundą Aukščiausiajam Teismui, skųsdamasis, *inter alia*, kad kaltinimo pakeitimas pažeidė jo teisę gintis. 1999 m. kovo 2 dieną Aukščiausiasis Teismas atmetė skundą, patvirtindamas žemesniųjų teismų sprendimus. Kasacinis teismas, *inter alia*, nustatė, kad pirmosios instancijos teismas pakeitė kaltinimą piktnaudžiavimu tarnyba į kaltinimą tarnybos pareigų neatlikimu dėl neatsargumo pagal Baudžiamojo proceso kodekso 279 straipsnio 2 dalies ir 280 straipsnio reikalavimus, kadangi apeliacinės instancijos teismas pakeitė pradinį kaltinimą į lengvesnį, tiesiog padarydamas teisines išvadas iš jam pateiktų faktų.

II. BYLAI REIKŠMINGOS VIDAUS TEISĖS NUOSTATOS

A. Baudžiamasis kodeksas

19. 285 straipsnis sukuria atsakomybę už tyčinį piktnaudžiavimą tarnyba, už kurį gali būti baudžiama įkalinimu iki 5 metų ar bauda.

288 straipsnis baudžia už valstybės pareigūnų netinkamą funkcijų vykdymą dėl nerūpestingumo laisvės atėmimu iki 4 metų ar bauda.

Už šiuos nusikaltimus kaip papildoma bausmė taip pat gali būti paskirtas atėmimas teisės eiti tam tikras pareigas valstybės tarnyboje.

B. Baudžiamojo proceso kodeksas

20. Bylai reikšmingu metu 279 straipsnio 2 dalis leido teismui teismo nagrinėjimo metu pakeisti kaltinimą kitu. Pagal 280 straipsnio 1 dalį, teismas turėjo teisę pakeisti kaltinimą lengvesniu, jeigu naujasis kaltinimas savo faktinėmis aplinkybėmis iš esmės nesiskyrė nuo pradinio kaltinimo. Pagal 280 straipsnio 2 ir 6 dalis, teismas taip pat galėjo pakeisti kaltinimą sunkesniu. Tokiu atveju teisiamojo prašymu teismas galėjo padaryti teismo nagrinėjimo pertrauką gynybai peržiūrėti.

1999 m. vasario 5 dieną Konstitucinis Teismas nutarė, kad Kodekso 280 straipsnio 1 dalies nuostatos atitinka Konstitucijos garantuojamus teisingo proceso ir gynybos teisių principus. Konstitucinis Teismas taip pat nutarė, kad 280 straipsnio 2 ir 6 dalys ta apimtimi, kuria jos leido teismui pakeisti kaltinimą į sunkesni, prieštarauja Konstitucijai.

21. Pagal Kodekso 398 straipsnio 2 dalį, jeigu pirmosios instancijos nuosprendis apskundžiamas, šis nuosprendis įsiteisėja išsprendus skundą. Pagal 374–377 straipsnius, apeliacinės instancijos teismas yra kompetentingas spręsti visus pirmosios instancijos teismo išspręstus faktų ir teisės klausimus ir gali priimti sprendimą panaikinti ar pakeisti nuosprendį arba priimti naują nuosprendį. Pagal 376 straipsnį, surengti apeliacinį posėdį yra privaloma ir jame turi dalyvauti šalys. 398 straipsnio 4 dalis ir 399 straipsnio 4 dalis numato, kad apeliacinės instancijos teismo sprendimas įsiteisėja jį paskelbus.

22. Pagal Kodekso 416–423 straipsnius, kasacinis skundas dėl įsiteisėjusio nuosprendžio gali būti paduotas Aukščiausiajam Teismui. Kasacinės instancijos teismas yra kompetentingas spręsti faktų ir teisės klausimus ir gali panaikinti ar pakeisti žemesniųjų instancijų sprendimus.

TEISĖ

DĖL KONVENCIJOS 6 STRAIPSNIO PAŽEIDIMO

23. Pareiškėjas skundėsi, kad tas faktas, kad jo baudžiamasis persekiojimas buvo vykdomas dėl piktnaudžiavimo tarnyba, o pirmosios instancijos teismas perkvalifikavo nusikaltimą į tarnybos pareigų neatlikimą dėl nerūpestingumo, neleido jam tinkamai pasinaudoti gynybos teisėmis, todėl baudžiamasis procesas buvo neteisingas.

24. Konvencijos 6 straipsnis, kiek tai šiuo požiūriu reikšminga, numato:

„1. Kai yra sprendžiamas ... [tam tikram asmeniui] pareikšto kokio nors baudžiamojo kaltinimo klausimas, toks asmuo turi teisę, kad būtų ... teisingai išnagrinėtas ... teismas. ...

3. Kiekvienas kaltinamas nusikaltimo padarymu asmuo turi mažiausiai šias teises:

a) būti skubiai ir išsamiai jam suprantama kalba informuotas apie pateikiamo jam kaltinimo pobūdį ir pagrindą;

b) turėti pakankamai laiko ir galimybių pasirengti savo gynybai;

...“

25. Vyriausybė pareiškė, kad tarnybos pareigų neatlikimo dėl nerūpestingumo nusikaltimas buvo sudedamasis pradinio kaltinimo piktnaudžiavimu tarnyba elementas, o pastarojo kaltinimo pakeitimu pirmuoju atliko pirmosios instancijos teismas pagal valstybės vidaus materialinės ir procesinės teisės reikalavimus. Be to, tai, kad pirmosios instancijos teismo teisėjas 1998 m. balandžio 24 ir gegužės 11 dieną du kartus įspėjo pareiškėją apie galimus kaltinimų pakeitimus, suteikė jam Konvencijos 6 straipsnio 1 dalyje ir 3 dalies a ir b punktuose numatytas garantijas.

26. Pareiškėjas pripažino, kad 1998 m. balandžio 24 ir gegužės 11 dienos posėdžių metu būtų nagrinėjusi teisėja jį įspėjo apie galimus kaltinimo sukčiavimu pasunkinimą ir kaltinimo piktnaudžiavimu

tarnyba pakeitimą. Tačiau nė vienu iš šių įspėjimų nebuvo pasakyta, kad kaltinimas piktnaudžiavimu tarnyba pagal Baudžiamojo kodekso 285 straipsnį gali būti pakeistas ar kad gali būti pateiktas naujas kaltinimas tarnybos pareigų neatlikimu dėl nerūpestingumo pagal to Kodekso 288 straipsnį. Pareiškėjas teigė, kad buvo pažeistas 6 straipsnis, nes jis buvo nuteistas už visai kitą nusikaltimą nei tas, kuris jam buvo inkriminuojamas prieš nuteisiant.

27. Teismas primena, kad proceso teisingumas turi būti vertinamas atsižvelgiant į proceso visumą. 6 straipsnio 3 dalies a punkto nuostatos nurodo, kad ypatingą dėmesį reikia atkreipti į pranešimą kaltinamajam apie „kaltinimą“. Detali informacija apie nusikaltimą baudžiamajame procese yra itin svarbi, kadangi nuo jos pateikimo momento įtariamajam yra formaliai raštu pranešta apie faktinį ir teisinį jam pareikštų kaltinimų pagrindą. Konvencijos 6 straipsnio 3 dalies a punktas suteikia kaltinamajam teisę būti informuotam ne tik apie kaltinimo „pagrindą“, t.y. veiksmus, kuriuos, kaip teigiama, jis padarė ir kuriais grindžiamas kaltinimas, bet ir teisinį šių veiksmų kvalifikavimą. Ši informacija turi būti detali (*Dallos v. Hungary*, no. 29082/95, 2001-03-01, § 47).

28. Konkrečiai minėtos nuostatos apimtis turi būti įvertinta atsižvelgiant į bendresnę teisę į teisingą bylos nagrinėjimą, kurią garantuoja Konvencijos 6 straipsnio 1 dalis. Baudžiamosios teisės sferoje išsamios, detalios informacijos apie kaltinamajam pareikštus kaltinimus, taigi ir apie tai, kaip teismas gali juos tuo konkrečiu atveju teisiškai kvalifikuoti, pateikimas yra būtina sąlyga proceso teisingumui užtikrinti. Šiuo požiūriu reikia pastebėti, kad 6 straipsnio 3 dalies a punktas nenustato jokių formalių reikalavimų būdai, kuriuo kaltinamasis turi būti informuojamas apie jam pateikiamų kaltinimų pobūdį ir pagrindą. Teismas taip pat primena, kad 6 straipsnio 3 dalies a ir b punktai yra susiję ir kad teisė būti informuotam apie kaltinimo pobūdį ir pagrindą turi būti svarstoma atsižvelgiant į kaltinamojo teisę pasiruošti gynybai (*Pélissier and Sassi v. France* [GC], no. 25444/94, 1999-03-25, § 51, ECHR 1999-II).

29. Šioje byloje, nepaisant to, kad apygardos teismas likus kelioms savaitėms iki pirmosios instancijos nuosprendžio paskelbimo nurodė, kad gali būti padaryti tam tikri kaltinimo piktnaudžiavimu tarnyba pakeitimai (žr. § 14 tekste), neginčijama tai, kad iki pat nuteisimo 1998 m. gegužės 22 dieną pareiškėjas iš tikrųjų nežinojo, kad apygardos teismas gali perkvalifikuoti tą nusikaltimą į tarnybos pareigų neatlikimą dėl nerūpestingumo. Ši aplinkybė tikrai pakenkė jo galimybėms gintis nuo to kaltinimo.

30. Tačiau Teismas kartoja, kad klausimas, ar buvo laikomasi 6 straipsnio, turi būti išspręstas įvertinus proceso visumą, įskaitant apskundimo procedūras. Iš tikrųjų minėtoje *Dallos* byloje, kurioje buvo nagrinėjamas apeliacinės instancijos teismo atliktas kaltinimo, pagal kurį tas pareiškėjas buvo nuteistas, perkvalifikavimas, Teismas lemiamą reikšmę suteikė vėlesniam procesui Aukščiausiajame Teisme ir pripažino, kad 6 straipsnis nebuvo pažeistas, nes Aukščiausiasis Teismas žodinio nagrinėjimo metu peržiūrėjo procesinius ir materialiuosius bylos aspektus (žr. cituotą Teismo sprendimą *Dallos v. Hungary* byloje, §§ 47–53).

31. Šioje byloje pareiškėjas turėjo teisę ginčyti visus jo apkaltinamojo nuosprendžio teisės ir faktų aspektus Apeliaciniame teisme, kuris išklausė šalis žodiniame apeliaciniame posėdyje ir tiek procesine, tiek materialiaja prasme ištyrė pareiškėjo skundus dėl kaltinimo perkvalifikavimo. Nebuvo teigiama, kad apeliacinės instancijos teismas neturėjo galios panaikinti apkaltinamąjį nuosprendį ir išteisinti pareiškėją ar kad apeliacinėje instancijoje pareiškėjas negalėjo gintis nuo pakeistojo kaltinimo. Taip pat reikia pažymėti, kad valstybės vidaus baudžiamojo proceso prasme apkaltinamasis nuosprendis įsiteisėjo tik paskelbus Apeliacinio teismo sprendimą (žr. §§ 17 ir 21 tekste). Be to, net ir po nesėkmingo apeliacinio proceso pareiškėjo byla kasacine tvarka peržiūrėjo Aukščiausiasis Teismas, kuris taip pat nagrinėjo materialiuosius ir procesinius perkvalifikavimo aspektus ir buvo kompetentingas suteikti pareiškėjui tai, ko šis siekė (žr. §§ 18 ir 22 tekste). Tai, kad nei apeliacinėje, nei kasacinėje instancijoje pareiškėjo skundai dėl perkvalifikavimo nebuvo patenkinti, nerodo, kad peržiūrėjimo procedūromis nebuvo galima ištaisyti pirmosios instancijos proceso trūkumų.

32. Todėl Teismas mano, kad pareiškėjas Apeliaciniame teisme ir Aukščiausiajame Teisme turėjo galimybę išdėstyti savo gynybos nuo pakeistojo kaltinimo argumentus. Šiuo požiūriu ši byla skiriasi nuo minėtos *Pélissier and Sassi* bylos (*loc. cit.*, §§ 51–63), kurioje Kasacinis teismas iš naujo nenagrinėjo

apeliacinės instancijos teismo „diskrecijos“ perkvalifikuojant kaltinimą, taip pat nuo bylos *T. prieš Austriją* (no. 27783/95, 2000-11-14, §§ 70–72), kurioje, nesurengus apeliacinio posėdžio, pareiškėjo skundai dėl perkvalifikavimo buvo atmesti kaip nurodantys naujus faktus, kurie apeliacinėje instancijoje yra nepriimtini.

33. Dėl proceso visumos teisingumo Teismas yra įtikintas, kad visus proceso apygardos teisme trūkumus ištaisė peržiūrėjimo procedūros (žr., *mutatis mutandis*, cituotą *Dallos* bylą, *ibid.*). Todėl Teismas yra įsitikinęs, kad pareiškėjo teisės būti informuotam apie jam pateikiamo kaltinimo pobūdį ir pagrindą ir turėti pakankamai laiko ir galimybių pasiruošti gynybai nebuvo pažeistos.

34. Iš to seka, kad Konvencijos 6 straipsnis nebuvo pažeistas.

DĖL ŠIŲ PRIEŽASČIŲ TEISMAS VIENBALSIAI

Nustato, kad nebuvo pažeistas Konvencijos 6 straipsnis.

Surašyta anglų kalba ir paskelbta raštu 2002 m. vasario 21 dieną, remiantis Teismo reglamento 77 straipsnio 2 ir 3 dalimis.

Vincent BERGER
Kancleris

Georg RESS
Pirmininkas